

## Kirkolliskokouksen avauspuhe 4.11.2019

### Arkkipiispa Tapio Luoma

On asioita, jotka vaikuttavat ihmisen elämään mutta joita ei ole aina helppo hahmottaa ja joista ei ole aina helppo puhua. Yksi niistä on valta. Niin ihmiskunnan historia kuin nykypäivän uutisetkin piirtävät eteemme kuvaa maailmasta, jossa valtaa tavoitellaan ja jossa vallasta kilpaillaan. Valta kiehtoo ja houkuttaa, kannustaa ja rakentaa - mutta myös lannistaa, vahingoittaa ja jopa tuhoaa.

Ei siis ihme, että valta herättää paljon kysymyksiä. Kenelle valta kuuluu? Kenellä on siihen oikeus? Ketkä saavat päättää pelisäännöistä? Miten pääsee asemaan, jossa voi käyttää valtaa ja miten sitä pitäisi käyttää? Millaista vallankäyttöä me haluamme ja tarvitsemme?

Valtaa käytetään myös Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa, jonka ylin päättävä elin on nyt aloittamassa tämän nelivuotiskauden viimeistä istuntoviikkoa. Koolla on kirkollisia vallankäyttäjiä. Vallankäyttäjä on äänessä nytkin. Kun arkkipiispa ja kirkolliskokouksen puheenjohtaja alkaa puhua vallasta, varovaisuus on paikallaan. Vallankäyttäjällä on nimittäin aina oma intressi siihen, mitä vallasta ajatellaan. Hän toivoo, että hänen vallankäyttöään ymmärretään ja että siihen suhtaudutaan myötämielisesti. Kenties vallankäyttäjä haluaa vähätellä riskejä, joita valtaan ja vallankäyttöön liittyy, ja kaunistella todellisuutta, jossa voi nähdä ongelmia.

Kaikesta huolimatta vallasta on syytä puhua kaikkialla siellä, missä valta on läsnä, niin kirkossa kuin muuallakin yhteiskunnassa. Vallan luonnetta ja käyttötapoja ei tule pitää itsestäänselvyyksinä, vaan niitä on analysoitava ja arvioitava. Vaiettu valta näkyy ja vaikuttaa hiljaisuudesta huolimatta. Valta, josta ei puhuta, valtaa tilaa ihmisten mielissä eikä aina turvallisuutta vaan pikemminkin pelkoa synnyttäen. Vallasta on voitava puhua sen käyttäjästä riippumatta.

Valtaan liitettävät mielikuvat ovat usein kielteisiä. Tämä ei ole sinänsä mikään ihme, sillä niin paljon inhimillistä kärsimystä aiheutuu vastuuttomasta vallankäytöstä. Vallanhimon valtaama ihminen on valmis millaisiin keinoihin tahansa saavuttaakseen haluamansa. 1800-luvun loppupuolella vaikuttanut englantilainen historiantutkija lordi John Acton ilmaisi kuuluisaksi tulleen ajatuksen, jonka mukaan vallalla on taipumus turmella käyttäjänsä, ja ehdoton valta turmelee ehdottomasti. Maailmanhistorian tyrannit tarjoavat loputtomasti esimerkkejä itsekkästä ja oman asemansa varmistelemiseen pyrkivästä vallankäytöstä.

Vallasta kilpaillaan ja valtaristiriidat ajavat konflikteihin. Käydään valtataistelua, jonka seuraukset ovat joskus rumia. Poliittisissa väittelyissä on houkutus tarttua henkilökohtaisuuksiin voiton varmistamiseksi. Vastustajat on kiusaus raivata omien päämäärien tieltä. Käsitteet kuten vallanhimo, valtatyhjiö ja valtakamppailu vaikuttavat siihen, mitä vallasta ajattelemme, eikä kuva ole aina myönteinen.

Kun valtaan liittyy runsaasti kielteisiä mielikuvia, onko seurauksena kasvava haluttomuus kantaa vastuuta? Vastuun kantaminen nimittäin merkitsee suostumista vallankäyttäjäksi. Aina ei ole helppoa löytää ehdokkaita vaaleihin tai hakijoita avoinna oleviin johtajan virkoihin. Vastuunkantajan valta pitää sisällään sen, että on suostuttava arvioinnin ja arvostelun kohteeksi. Kysymys ei tällöin ole vastuunkantajan henkilöstä, vaan siitä, miten hän käyttää hänelle uskottua valtaa. Vallankäytöstään hänen on tehtävä tili, ja siksi valtaa on voitava aina tarkastella kriittisesti, mieluiten tosin asiallisen kriittisesti.

Valta sinänsä ei kuitenkaan ole pelkästään kielteinen asia. Valta on vaikuttamista, ja siksi ilman vallankäyttöä asiat eivät kehity parempaan suuntaan. Vallalla on väliä.

Pohjimmiltaan valta on yksi ihmisten välisten suhteiden muoto, ja se toteutuu ihmisten välisissä kohtaamisissa. Vallankäytössä ja vallan rakenteissa, hierarkioissa ja auktoriteettiasetelmissä on kyse inhimillisestä kanssakäymisestä, ihmisten ratkaisuista, valinnoista ja sopimuksista. Valta edellyttää toimiakseen yhteistyötä, ja vallankäyttäjän velvollisuus on kunnioittaa niitä, joihin hänen vallankäyttönsä vaikuttaa. Kunnioitava vallankäyttö ilmenee avoimuutena erilaisille näkökulmille, valmiutena ottaa vastaan kritiikkiä ja ennen kaikkea huolena siitä, että kokonaisuus rakentuu kaikkien kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Päinvastaisia esimerkkejä löytyy totalitaristista järjestelmistä, joissa ihmisiä hallitaan pelolla ja kansalaiset nähdään alistettuna, ohjailtavana, hyödynnettävänä ja valvottavana massana.

Viime kädessä kunnioittavassa vallankäytössä on kysymys palvelualltiudesta, sitoutumisesta yhteiseen hyvään. Tämän voi ilmaista myös Jeesuksen sanoin: ”Joka teistä on suurin, se olkoon toisten palvelija.” (Matt. 23:11)

Mitä palvelualltis vallankäyttö voisi tarkoittaa käytännössä? Mitkä ovat sen tärkeimpiä edellytyksiä? Mielessäni on neljä näkökohtaa.

Ensinnäkään valtaa ei voi omistaa. Se ei kuulu kenellekään luonnostaan tai automaattisesti vaan se annetaan ja otetaan vastaan. Demokratiassa ihmiset luovuttavat äänestämällä heille kuuluvaa valtaa määräajaksi niille, jotka ovat valmiita ottamaan vastuun sen käytöstä yhteiseksi hyväksi. Siellä, missä valta otetaan väkisin, ei rikota ainoastaan demokratiaa vaan myös ihmisyyttä ja ihmisarvoa vastaan.

Toiseksi, siitä, että kaikki valta on annettua valtaa ja että kukaan ei voi sitä omistaa, seuraa se, että vallasta pitää myös luopua. Luopumisen taito on jokaiselle vallankäyttäjälle olennainen kyky, sillä ennemmin tai myöhemmin tämän taidon soveltaminen tulee ajankohtaiseksi. Saatua valtaa on palautettava uudelleen jaettavaksi.

Kolmanneksi, vallankäytöstä tulee aina tehdä tili. Keskeiseksi kysymykseksi nousee, miten on toisiin ihmisiin suhtautunut ja miten heidän hyvänsä edistänyt. Sillä, miten valtaa käyttää, tulee määrittäneeksi itsensä suhteessa toisiin tavalla, joka päättyy toisten arvioitavaksi. Näenkö toisen välineenä tai esteenä omille pyrkimyksille vai kumppanina, jonka kanssa pohdin yhdessä, mikä on tärkeää ja tavoiteltavaa?

Vielä neljänneksi, jokaisen vallankäyttäjän on hyvä pohtia myös itseään ja persoonaansa suhteessa valtaan. Miksi haluan kantaa vastuuta ja käyttää siihen kuuluvaa valtaa? Millä tavalla haluan sitä käyttää? Ennen kaikkea on tärkeää kysyä, mitä vallankäyttöni merkitsee ja aiheuttaa minulle itselleni ihmisenä. Miten se muuttaa minua? Mihin minun pitäisi pyrkiä ja mitä pitäisi ehdottomasti välttää?

----

Arvoisat kirkolliskokousedustajat, hyvät kumppanit kirkollisessa vastuussa ja vallankäytössä. Tänään alkaa kirkolliskokouksemme viimeinen istuntoviikko. Keväällä valitaan uusi kirkolliskokous, jolle tämä nykyinen kokoonpanomme luovuttaa valtansa. Olemme nyt vanhan ja uuden rajalla. Tällaisessa taitekohdassa mieli tarkastelee mennyttä ja arvioi, miten tehty työ on sujunut, mitä on tapahtunut, missä onnistuttu tai epäonnistuttu ja missä asiat ovat jääneet kesken. Tämä tarkastelu on osa vallankäyttäjän omaa tilintekoa, jossa arvioidaan viime kädessä sitä, miten valtaa on käytetty.

Tilinteko edellyttää rehellisyyttä ja avoimuutta, siis juuri samoja asioita, joita tarvitaan myös itse vallankäytössä. Vallankäyttö kertoo meistä paljon ihmisinä. Valta on kaikkea muuta kuin yhdentekevää. Siksi vallasta on puhuttava ja sen eri puolia pohdittava, ei vain kirkossa ja kirkolliskokouksessa vaan kaikkialla, missä valtaa käytetään.

Kirkolliskokous on joukko, jota yhdistää sen valta-asema. Sen ei kuitenkaan tulisi olla ainut sitä yhdistävä asia. Siitä muistuttaa kirkolliskokouksesta käytetty, alkujaan kreikankielinen sana synodi. Synodi tarkoittaa

yhteistä tietä. Kristittyinä, kirkon ja Jumalan kansan jäseninä tällä yhteisellä tiellä emme ole ainoastaan me, jotka nyt aloitamme kuluvan kirkolliskokouskauden viimeistä istuntoviikkoa, vaan myös kanssamme kaikki ne, joita päätöksemme ja ratkaisumme koskettavat.

Me kuljemme yhteisellä tiellä, me olemme samalla puolella.